

Argumentti 1: Filosofian synty ja kehityskaari

2.1 Filosofian synty

Eurooppalaisella filosofialla on noin 2600 vuoden historia. Kautta aikojen on pohdittu hyvin monenlaisia filosofisia kysymyksiä. Vastaukset niihin ovat vaihdelleet muun muassa kunkin aikakauden maailmankuvan mukaan.

Perinteisen näkemyksen mukaan länsimainen filosofia syntyi noin 600-luvulla eaa. antiikin Kreikan kaupunkivaltioissa. Aika oli tuolloin kypsä teoreettiselle pohdinnalle. Filosofian syntyä selittävät monet tekijät. Ensinnäkin kreikkalaisille syntyi **halu tuntea** ihmistä **ympäröiviä asioita**, kuten yhteiskuntaa ja luontoa. Uskon ja uskonnon sijaan vastauksia lähdettiin etsimään oman ajattelun eli **järjen avulla**. Lisäksi vapailla kreikkalaisilla miehillä oli aikaa filosofoida. Naiset hoitivat kodin ja lapset, orjat tekivät muun työn.

Antiikin Kreikassa filosofia alkoi luonnonfilosofien pohdinnoista. He pyrkivät selittämään maailmaa ilman myyttejä ja jumaltarinoita. Esimerkiksi Thales ajatteli, että kaiken perusta on vesi, kun taas Herakleitos korosti muutoksen jatkuvuutta. Sokrates puolestaan siirsi huomion ihmiseen ja moraalisiin. Hän ei kirjoittanut itse mitään, mutta hänen oppilaansa Platon tallensi hänen ajatuksiaan dialogeihin. Platon kehitti ideamaailman käsitteen, jonka mukaan todellinen todellisuus on aistimaailman takana olevien ideoiden maailma. Aristoteles, Platonin oppilas, puolestaan korosti havaintoa ja kokemusta tiedon lähteenä ja loi perustaa monille tieteentaloille, kuten logiikalle ja biologiaan.

Ajanlaskun alussa Välimeren alueella syntyi monia erilaisia filosofisia koulukuntia. Sofistit opettivat puhe- ja elämäntaitoja maksua vastaan, epikurolaiset pohtivat elämän ainutkertaisuutta ja nautinnon merkitystä, skeptikot kohdistivat epäilynsä kaikkeen. Antiikin Roomassa filosofian luonne alkoi muuttua. Filosofiset tekstit olivat Roomassa luonteeltaan enemmän kaunokirjallisuutta, kuten runoja ja aforismeja, kuin puhdasta filosofista teoriaa.

2.2 Keskiajan filosofiaa – usko ja järki liittoutuvat

Euroopan keskiaikaa leimasi kristinuskon ja kirkon vahva asema. Vaikka kristinuskoon liittyvät teologiset kysymykset hallitsivat valtaosaltaan ajattelua, kehittyi keskiajalla myös rikasta filosofista pohdintaa. Merkittävä syy tähän oli, että Eurooppaan syntyi tuhat vuotta sitten **yliopistojärjestelmä**. Yliopistoissa tutkittiin niin kristinuskon totuuksia kuin maailman olemusta. Yliopistot tarjosivat myös paikan **filosofisille väittelyille**. Sydänkeskiajalla käytiin esimerkiksi väittelyitä siitä, onko käsitteitä itsenäisesti olemassa. Osa kannatti ajatusta, että esimerkiksi rakennuksen käsite on olemassa ilman rakennuksia tai edes ihmisiä. Toiset olivat sitä mieltä, että käsitteet ovat vain nimiä, joita annamme erilaisille esineille. Väittelyiden avulla filosofinen perustelu eli argumentaatio kehittyi.

Keskiajan yliopistojen päätieide oli **skolastiikka**. Skolastiikka oli yhdistelmä teologiaa eli jumaluusoppia ja filosofiaa. Skolastiikan pohjana toimi Aristoteleen ajattelu. Skolastiikan mukaan maailma oli Jumalan luoma ja valmis kokonaisuus. Tieteen tehtävänä oli vain jäsentää ja luokitella todellisuutta. Esimerkiksi Tuomas Akvinolainen (1225–1274) jakoi todellisuuden kahteen osaan: luontoon ja ylikuontoon. Hänen mukaansa enkelit olivat ylikuonnossa, eläimet luonnossa. Ihminen oli olento, joka oli molemmissa: uskolla ylikuonnossa ja tiedolla luonnossa. Vaikka keskiajalla ei torjuttu järjen käyttöä, oli pohdinnan lähtökohta kuitenkin selvä: kaiken takana on Jumala.

2.3 Uusi aika – uudet filosofiset kysymykset

Keskiajan filosofiaa leimasi aristoteelinen maailmankuva, jonka mukaan maailmassa on jo kaikki valmiina eikä mitään uutta synny. Uuden ajan alussa 1500-luvulta lähtien löytöretkien ja teknisten välineiden, kuten kaukoputken ja mikroskoopin, kehittyessä tämä käsitys maailmasta asetettiin kyseenalaiseksi. Syntyi uudenlainen tapa nähdä todellisuus. Tähtitieteilijä Galileo Galilein (1564–1642) mukaan nimetty **galileinen maailmankuva** oli erilainen kuin aristoteelinen maailmankuva: maailma onkin muuttuva ja siitä voidaan löytää yhä uusia puolia. Uusi maailmankuva vaikutti väkevästi myös filosofiaan. Filosofian tehtävä ei enää ollut vain

Argumentti 1: Filosofian synty ja kehityskaari

jäsennellä todellisuutta, vaan pohtia sitä, miten todellisuudesta saa uutta tietoa. Uskon tilalle tulivat entistä enemmän järki, rationaalisuus ja havainnot eli empiirisuus.

Uuden ajan alkuvuosisatoina muotoutui kaksi pääkoulukuntaa: Ranskassa ja Saksassa vaikuttanut **rationalismi** ja Britteinsaarilla suosittu **empirismi**. Rationalistien mukaan varmaa tietoa saadaan ajattelun avulla. Heidän mukaansa tieto on käsitteellistä, ei kokemuksellista. Esimerkiksi ranskalainen René Descartes (1596–1650) oli sitä mieltä, että varmin tieto saadaan, kun ensin epäillään kaikkea. **Epäilyn** kautta on mahdollisuus päätyä johonkin varmaan ja luotettavaan. Descartesin mukaan aistimme voivat valehdella ja havainnot vääristyä, mutta omassa mielessä epäilyn menetelmällä tehty päättely voi osoittautua varmaksi. Brittiläiset empiristit katsoivat, että todellisuuden tuntemisen ja tiedon lähteenä ovat ihmisen aistimukset ja kokemukset todellisuudesta. Sitä, millainen maailma on, ei voida vain päätellä. Osa brittiläisistä empiristeistä, esimerkiksi David Hume, ajautui tiukalle linjalle: edes syy-seuraussuhteita ei ole, koska niitä ei voi havaita. Oli vain peräkkäisiä tapahtumia. Lisäksi he asettivat kyseenalaiseksi myös muun tiedon, joka ylitti välittömän kokemuksen. Vaikka aurinko on noussut tähän asti aamuisin, siitä ei voi varmuudella päätellä, että niin tapahtuisi myös huomenna.

1700-luvulla valistuksen aikakaudella korostettiin järkeä, yksilön vapautta ja tiedon merkitystä yhteiskunnan kehityksessä. Immanuel Kant yhdisti rationalismin ja empirismin näkemyksiä ja esitti, että tieto syntyy sekä kokemuksesta että ihmismielen rakenteista. Hänen ajattelunsa vaikutti voimakkaasti myöhempään filosofiaan. Filosofia etääntyi entistä enemmän uskonnosta ja uskonnollisesta maailmankuvasta. **Valistusfilosofit** korostivat sitä, että ihmisellä itsellään on kyky ja taito selvittää todellisuuden olemus tutkimalla luontoa pyhien kirjoitusten sijaan. Näin ollen Jumalan merkitys asioiden selittämisessä väheni. Jumala oli korkeintaan luonut maailman ja jättänyt sen sitten omaan rauhaansa.

Tiedon ja tieteen kysymysten rinnalle nousi 1800-luvulla myös muita ajatuksia. Mielenkiinto alkoi kohdistua esimerkiksi siihen, mikä on ihminen ja miten hän voi hallita elämäänsä. Kysymykset yksilön oman elämän mielekkyydestä ja tarkoituksesta tulivat keskeisiksi. 1800-luvulla pohdittiin myös sitä, miten yhteisöjen ja yhteiskuntien tulisi toimia. Filosofissa painottuivat yhteisö, yhteiskunta ja politiikka. Hegel kehitti idealismia, jossa todellisuus nähdään hengen kehityksenä. Karl Marx puolestaan kritisoi idealismia ja korosti taloudellisten ja materiaalien tekijöiden merkitystä yhteiskunnassa. Friedrich Nietzsche taas kyseenalaisti perinteiset moraaliarvot ja korosti yksilön luovaa voimaa.

2.4 Filosofiset kysymykset nykyään

1900-luvulla filosofisten koulukuntien rajat ovat hämärtyneet. Tämä johtuu siitä, ettei filosofiassa enää laadita kokonaisuutena todellisuudesta. Analyttinen filosofia keskittyi kielen ja logiikan tarkasteluun, kun taas eksistentialismi pohti ihmisen vapautta, vastuuta ja elämän merkityksettömyyttä. Eksistentialisteista tunnettuja ovat esimerkiksi Jean-Paul Sartre ja Albert Camus. Lisäksi fenomenologia tutki kokemuksen rakennetta, ja pragmatismi korosti käytännön vaikutuksia ajattelussa. Filosofit ovatkin keskittyneet tutkimaan **erityisalojen kysymyksiä**. Samalla monet perinteiset filosofiset pohdinnat ovat siirtyneet muiden tieteiden tutkimuskohteiksi. Esimerkiksi ihmismieltä ja sen kehitystä tutkitaan nykyään enemmän psykologiassa kuin filosofiassa.

Tämän päivän filosofia tutkii paljon sellaisia asioita, joita ympäröivä yhteiskunta synnyttää. Filosofit pohtivat esimerkiksi ympäristöetiikkaa, tieteen eettisiä kysymyksiä sekä teknologisen kehityksen synnyttämiä haasteita.

Nykyfilosofia jatkaa näiden perinteiden kehittämistä ja soveltaa filosofiaa uusiin kysymyksiin, kuten teknologiaan, ympäristöön ja globalisaatioon. Filosofia ei ole pelkästään menneisyyden ajattelijoiden tutkimista, vaan pohtii sellaisiakin asioita, joita ympäröivä yhteiskunta synnyttää.